

ГАЛИЦЬКА САГА

Петро Лущик

**ПРИМАРА
МИРУ**

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2020

1923

рік



Пролог

Євген Петрушевич довго дивився у вікно, за яким жило таке знайоме йому і таке чуже місто, байдуже до всього, що його не стосувалося. Навіть жорстока війна, що залишила після себе розбиті долі і розвалену імперію, столицею якої місто було не одне століття, здавалося, зовсім його не зачепила. Відень жив своїм наперед визначеним життям, у якому було місце для Моцарта і Бетховена, Штрауса і Шуберта, але не знайшлося гідного місця для долі далекої звідси землі, котру ще п'ять років тому знали як Королівство Галиції і Лодомерії. Зараз і цієї назви немає, не кажучи вже про звичну для присутніх у цьому кабінеті на третьому поверсі Галичину.

Східна Малопольща. Так відтепер буде називатися їхня Батьківщина, за долю якої вони присягнули покласти свої життя, вступили у запеклу війну із сильним ворогом і... сьогодні отримали повідомлення про капітуляцію.

Петрушевич згадав очі Симона Петлюри — сумні і смертельно втомлені, коли зустрівся з Головним Отаманом два роки тому наступного дня після підписання у Ризі договору між Польщею і більшовицькою Росією. Тоді Петлюра — людина, котра ніколи не довіряла галицьким діячам, не кажучи вже про якусь симпатію, — говорив:

— Ми програли цю війну, пане Петрушевич! Хоч як би мені хотілося сказати: ні, головна битва ще попереду, не все втрачено, — факт не заперечиш. Нас використали, а потім викинули як непотріб. На жаль, ми виявилися слабими поміж сильних переможців. І ми залишилися самотні.

Головний Отаман вже неіснуючої держави довго дивився на холодні води Вісли, вид на яку відкривався з вікна його тимчасової резиденції у Варшаві, і нарешті повторив:

— На жаль!

Петрушевич перевів погляд на людей, що сиділи за столом і чekali на його рішення. З кожним з них він був знайомий не один рік чи навіть десятків років. Саме він запросив їх до себе в уряд ЗУНР в екзилі. І вони повірили й довірилися йому.

Кость Левицький був з ним іще відтоді, коли тут, у Відні, засідав цісарський парламент; вони були разом, коли у Львові у жовтні 1918 року виникла Українська Національна Рада; разом керували новоствореною республікою; разом міняли тимчасові столиці — Львів, Тарнопіль, Станіславів, Фастів... Саме Левицького він послав до Риги, щоб перешкодити угоді поляків з більшовиками України. Саме Костю Левицькому він довірив Державний Секретаріат закордонних справ — чи не найважчий та найважливіший орган уряду в екзилі.

Роман Перфецький в уряді хоч і був уповноваженим з питань внутрішніх справ, насамперед був відомий як професійний перемовник. Чи не від першого дня Листопадового Чину у Львові Перфецький вів перемовини то з поляками, то з Вищою Радою Послів Антанти, то з більшовиками. І не його у тому вина, що від першої половини 1919 року ЗУНР уже перестали сприймати як серйозного гравця.

Ярослав Селезінка спочатку мав повторити шлях свого батька й обох дідів: стати священником, але теологічні трактати не приваблювали допитливого юнака, і натомість він став юристом. Можливо, за інших обставин Петрушевич і не довірив би йому Військову Канцелярію, але Дмитра Вітовського вже не було, а Селезінка все ж воював. Як виявилось, він не помилився. Завдяки старанням Селезінки з таборів для інтернованих вояків Галицької армії, розкиданих від гір Чехії до холодних вод Балтики, були врятовані тисячі галичан.

Мируну Гаврисевичу довірили фінанси далекої батьківщини, але мати справу йому довелося лише з внесками і пожертвами місцевих українців. Він пристав до Петрушевича іще 1 листопада 1918 року, але під час відступу українців зі Львова опинився в зайнятій поляками частині міста, де був змушений на деякий час залишатися. Після переїзду уряду ЗУНР до Відня його як досвідченого банківського службовця призначили спершу ревізором, а згодом — директором Державної каси ЗУНР, який підпорядковувався Уповноваженому для справ фінансів, промислу і торгівлі.

Поруч Гаврисевича сидить його колега Лев Сироїчковський — керівник Контролю державних розходів. Він був разом із Петрушевичем ще з рідного Станіслава, куди переїхав уряд ЗУНР після того, як у Тарнополі залишатися стало небезпечно.

Погляд Петрушевича зупинився на єдиній у кімнаті жінці. Ольга Басараб робила всю паперову роботу, якої в уряді було багато, і не поступалася своєю точністю місцевим чиновникам, які останніми місяцями, відчувши зміну вітру, що повіяв з Парижа, намагалися знайти якісь проріхи у паперах Державного Секретаріату, але Ольга не давала їм такого приводу.

Саме підписи деяких присутніх у цій кімнаті стояли під листом, котрий УНРада відправила до Ради амбасадорів 9 березня, у якому вони виступили із протестом проти польської репресивної політики у Східній Галичині та передачі цього краю Польщі. На жаль, Українську Національну Раду вже перестали сприймати серйозно.

Євген Петрушевич лише на мить подивився на свого небіжа Лева, що був керівником канцелярії, і нарешті сказав:

— Панове, гадаю, ні для кого з присутніх тут не є таємницею те, що сталося вчора у Парижі. Рада амбасадорів остаточно віддала всю Галичину полякам.

Як він і передбачав, ця новина не була новиною для присутніх. Вони про неї знали, але все ж до останнього сподівалися, що це неправда. А Петрушевич продовжував:

— На жаль, це так. Ще вчора увечері я отримав з Парижа телеграму від митрополита Андрея. Йому вдалося зустрітися з прем'єр-міністром Французької Республіки Пуанкаре, але не вдалося переконати його у нашій правоті. До того ж, також на жаль, і Святіший Отець змінив свою політику стосовно Східної Галичини і цілковито став на бік поляків. Маємо те, що Франція, Англія, Італія та Японія вирішили без нас нашу долю.

— Що конкретно вирішили амбасадори? — подав голос небіж Лев. Петрушевич вийняв з теки листок.

— Прочитаю головне. «У зв'язку з цим Конференція послів вирішила визнати польський кордон:

1) з Росією:

Лінія визначена та делімітована згідно з Договором між двома країнами на власну відповідальність від 23 листопада 1922 року...»

І так далі. Там кордони з Литвою. І ось знову. «Вирішила передати Польщі, яка погоджується з цим рішенням, всі права суверенітету на територіях, що знаходяться в межах вищенаведених кордонів та інших кордонів польської території згідно з умовами Сен-Жерменського мирного договору 1919 року щодо обов'язків, необхідних державам, до яких перейшла якась територія колишньої Австро-Угорської монархії».

Диктатор ЗУНР, який уже давно перестав ним бути, відірвав погляд від ненависного йому тексту:

— Тому, панове державні секретарі, я вважаю за необхідне поставити питання про розпуск нашого уряду.

Він помовчав деякий час, чекаючи на заперечення, але присутні не подавали голосу. Тому Євген Петрушевич закінчив:

— Ми не можемо більше виражати інтереси Галичини, бо, власне, самої Галичини вже не існує!

.....

Зміст

ПРИМАРА МИРУ

| | |
|---|-----|
| 1923 | 7 |
| 1924 | 49 |
| 1925 | 109 |
| 1926 | 161 |
| 1927 | 225 |
| 1928 | 271 |
| Історичні особи, які зустрічаються на сторінках книги | 306 |
| Історична довідка | 309 |
| Словник галицького діалекту | 312 |